

Ольга ПЛАХОТНИК

**МОЗАІЧНІСТЬ БАЧЕННЯ
ЧИ НЕВДАЛА ОПТИКА?**

(Рефлексії з приводу Всеукраїнської науково-практичної конференції «Американська філософія освіти очима українських дослідників»)*

У статті проаналізовано стан осягнення українськими дослідниками феномену американської філософії освіти за наслідками Всеукраїнської науково-практичної конференції, що відбулася у грудні 2005 р. в Полтаві. Доведено актуальність дослідження цього поля філософії освіти та виявлено особливості підходів до аналізу здобутків та недоліків американської освіти у філософській дискусії.

22 грудня 2005 р. українські філософи та теоретики освіти зібралися разом у Полтаві порефлексувати у форматі науково-практичної конференції над темою: «Американська філософія освіти очима українських дослідників». Безпосередніми організаторами конференції виступили Полтавський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти ім. М. В. Остроградського та Наукова секція «Фундаментальні проблеми безперервної освіти» Північно-східного наукового центру НАН і МОН України; часткове фінансування проекту було надано Відділом преси, освіти та культури Посольства США в Україні.

Оголошення про проведення конференції було заздалегідь широко розповсюджене. Заявки про бажання взяти участь у ній надіслали близько 70 науковців та практиків освіти. Внаслідок конкурсу було відібрано 30 статей, що найповніше фокусуються на завданнях конференції. Саме вони увійшли до збірника матеріалів [1], який не лише був надрукований до початку заходу (а це, погодьтеся, нечасто буває, особливо коли йдеться про солідний, якісного дизайну фоліант статей, а не худеньку збірочку тез), але й був розісланий в електронному вигляді всім учасникам конференції задовго до початку конференції. Ця (прекрасна) ідея — надати матеріали заздалегідь, щоб автори мали змогу прочитати їх ще до приїзду в Полтаву — надала учасникам можливість під час конференції зосередитися власне на дискусії, обговоренні.

* Див. 2-у і 3-ю сторінки обкладинки

(Статті, які з тих чи інших причин не увійшли у збірку матеріалів конференції, але становлять інтерес для педагогічної громади, рекомендовано для публікації у журналі Полтавського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти ім. М. В. Остроградського «Постметодика», який входить у Перелік ВАК України з педагогічних наук.)

Варто зазначити, що, окрім доповідей учасників, збірник «Американська філософія освіти очима українських дослідників», містить також «Додатки», дбайливо укладені керівником проекту С. Ф. Клепком. Це «Бібліографічний список на допомогу українським дослідникам американської філософії освіти» (91 джерело), до якого ввійшла майже вся наявна література українською та російською мовами з проблеми конференції. Окрему цінність мають і розроблені ним проекти навчальних програм курсів із філософії освіти — як магістерського рівня, так і розрахованої для підвищення кваліфікації вчителів, а також проект програми кандидатського іспиту з наукової спеціальності 09.00.10. — філософія освіти, супроводжуваний списком літератури із 230 назв [1, 226–266].

Будь-яку конференцію можна аналізувати у трьох площинах — її програмований замисел, фактичний хід та опубліковані матеріали. Ці три площини рідко співпадають, завжди якась з них «випирає» чи дисонує з іншими, але їх перетин і є тією цеглинкою, що вноситься колективною працею учасників конференції у досліджуване поле. Конференція як перший цілеспрямований захід з оголошеної теми була результативною у відображенні реальної картини дослідження проблем американської філософії освіти в українському контексті.

Як вказує у вступному слові до книги керівник проекту С. Ф. Клепко, «амбіційною метою і конференції, і цього збірника є актуалізація досвіду пізнання американської філософії освіти, з'ясування сутності її феномену, а також осмислення сучасної української освіти в міждисциплінарному форматі, розгляд її з точки зору американської освітньої думки та у контексті світового розвитку освіти» [1, 7].

Метафора «зору», «ока» не випадкова для цієї конференції (навіть на обкладинці збірника статей зображене око). У сучасному, переважно візуально організованому світі, позиція «побачити американську філософію освіти на власні очі» є чи не єдиним можливим способом осмислення цього феномену. Можливо, саме тому переважну більшість учасників конференції становили дослідники, які завдяки різноманітним програмам культурно-освітнього обміну уряду США мали змогу відвідати Сполучені Штати Америки, працювати в американських університетах, брати участь у професійній комунікації. Проте оргкомітет не обмежував коло доповідачів випускниками програм обміну: ми ж бо пам'ятаємо, що Іммануїлу Канту не треба було виїздити з Кенігсберга, щоб осмислити увесь світ...

Ще одна влучна метафора полтавської конференції (до речі, за смыслом пов'язана з попередньою) — мозаїка. Інтегрувавши наші (такі різні) бачення в одне ціле, ми мали змогу отримати об'ємне зображення феномену американської філософії освіти. Принаймні, й організатори, й учасники цього прагнули. А найцікавіше те, що цього ж прагнуть і американські

дослідники — так, наприклад, від одного із провідних сучасних філософів освіти професора Н. Бурбулеса (Prof. N. Burbules, University of Illinois at Urbana-Champaign) надійшла пропозиція опублікувати декілька найкращих статей від конференції в журналі «Educational Theory» (<http://www.ed.uiuc.edu/EPS/Educational-Theory/guideline.asp>).

Іншим важливим завданням конференції було налагодження діалогу між практиками і теоретиками, «віднаходження форм трансляції досвіду американської освіти та її філософії українським освітянам» [1, 7]. Тобто йдеться про те, що зібраний учасниками конференції емпіричний досвід і теоретичні рефлексії над американською філософією освіти належить передати вчителям українських шкіл, викладачам українських вищих навчальних закладів у вигляді тренінгів, навчальних семінарів, тощо. Отже, усвідомлення головних напрямків вказаної «трансляційної» роботи, визначення кола можливих тренерів — так формулюється ще одна мета, заради якої учасники конференції вирушили до Полтави.

Як усе було

Конференція «Американська філософія освіти очима українських дослідників» була одноденною, отже надзвичайно насиченою, «концентрованою». Структурно вона мало чим вирізнялася від більшості подібних заходів: пленарне засідання, паралельна робота трьох секцій, заключне засідання. Проте можливість подискутувати під час секційних засідань, а не проголошувати доповіді (адже усі мали змогу прочитати їх завчасно, як писалося раніше), а також широкі можливості використання сучасних мультимедійних засобів надавали конференції все ж незвичайний, «трохи американський» вигляд. І це, на мій погляд, дуже приємні, прогресивні відмінності, що дають змогу потроху відмежовуватися від практики казенних і малоцікавих псевдо-конференцій, що їх багато хто з нас спостерігав на своєму дослідницькому шляху.

Пленарне засідання розпочалося із привітань, подяк, побажань, висловлення очікувань — тобто з усього того, без чого не може «культурно» стартувати такий великий захід, як конференція, адже для його підготовки й проведення було залучено більше 80 осіб, які представляли 13 регіонів України та 38 інституцій, зокрема 8 докторів наук, 29 кандидатів наук. Потім у форматі пленарного засідання було проголошено кілька доповідей — найзагальніших, теоретичних, тобто таких, що «задають теми і настрої» для подальшої секційної роботи, акцентують головні завдання конференції та й української філософсько-освітньої громади взагалі.

Серед них — доповідь доктора філософських наук, професора Харківського національного педагогічного університету ім. Г. С. Сковороди Ірини Радіонової «Ідеї критичної педагогіки в українському контексті» — роздуми про те, як можна використати специфічний досвід критичної педагогіки для розв'язання стратегічних завдань, що стоять перед вітчизняною освітою за умов посткомуністичних трансформацій. І. О. Радіонова, авторка першої в Україні монографії з проблем сучасної американської філософії освіти та виховання [2], переконливо довела, що «критична педагогіка не пропонує детальної

програми реалізації своїх ідей, а має, насамперед, сигнальну функцію, бо проблематизує ставлення до особистості, влади, можливостей та обмежень суб'єкта. Досвід критичної педагогіки при усій його специфічності доцільно використати при розв'язанні стратегічних завдань, що стоять перед вітчизняною освітою за умов посткомуністичних трансформацій. Йдеться не про некритичне запозичення, а про використання імпульсів для роздумів над роллю освіти у долі нації [1, 148].

Наталія Кропотова, проректор із наукової роботи Кримського інженерно-педагогічного університету, запропонувала своє бачення проблеми інноваційної освіти з точки зору концепції трансляції культури (доповідь «Інновативність як мета і як засіб: філософська парадигма освіти в епоху «великого розриву»). Авторка робить висновок, що «інновативність» (стан високого сприймання людиною новітніх ідей) існує у двох версіях — як педагогічний засіб та як мета освіти. Це зумовлює різні рівні й засоби її впровадження — як технології та як ментальності.

Значну увагу аудиторії привернула доповідь доктора філософських наук, професора Харківського національного університету внутрішніх справ Олександра Тягла «Місія критичного мислення у сучасній українській освіті». Автор однієї із найпомітніших українських монографій у галузі філософії освіти [3] в доповіді на конференції конструктивно проаналізував, яким чином критичне мислення як важливий засіб зміни ментальності громадян за умов демократичного переходу і досвід країн Північної Америки у критичному мисленні та дотичних сферах може і повинен бути асимільований українською системою освіти.

Велике пошвавлення у залі і надзвичайно уважне сприйняття викликав виступ Зареми Сейдаметової, кандидата фізико-математичних наук, доцента, докторантки Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова (доповідь «Технологія трансляції філософії і досвіду американської освіти» була підготовлена у співавторстві з В. А. Темненком, кандидатом фізико-математичних наук, доцентом Таврійського національного університету ім. В. І. Вернадського). Оперуючи яскравими візуальними метафорами (фотознімками галактик та ін.), доповідачка переконливо показала, що трансляція філософії й досвіду американської освіти потребує розроблення спеціальної соціальної технології. На думку доповідачки, «українська педагогічна освіта має потребу в значному розширюванні спектра спеціальностей, за якими варто було б вести навчання майбутніх вчителів і працівників шкіл. ... Архаїчність пострадянської вищої освіти у сфері педагогіки виявляється в граничній вузькості спеціалізацій, у бідності назв навчальних предметів, пропонованих студентам. Вивчення списку дисциплін, які читаються в будь-якому університеті США для майбутніх працівників освіти, демонструє гігантський цивілізаційний розрив у спектрі знань і навичок, що українська вища освіта змушена буде перебороти в найближчі десятиліття» [1, 171].

Зберігаючи і використовуючи наявну в Україні інфраструктуру освіти, необхідно, проте, перебудувати її ідеологію та засади освітньої політики, вважає З. Сейдаметова.

Михайло Романенко, ректор Дніпропетровського обласного інституту післядипломної освіти, професор, доктор філософських наук, виголосив доповідь на тему «Інституціоналізація філософії освіти в Україні та американська філософія освіти», де сформулював основні методологічні засади вивчення освіти під кутом зору соціально-філософського підходу. До речі, Михайло Ілліч Романенко першим в Україні здобув науковий ступінь доктора філософських наук зі спеціальності 09.00.10 — філософія освіти [4].

Завершуючи розповідь про пленарне засідання, я не можу втриматися від (доброзичливої!) критики деяких моментів. У той день мені здалося, що таки не варто було ставити у програму загальної (пленарної) частини великі теоретичні доповіді. Надовго прикувати увагу слухачів вдалося чомусь тільки тим із доповідачів, хто висловлювався коротко, влучно, емоційно, наочно (користуючись мультимедійним обладнанням). Гадаю, що організаторам майбутніх конференцій слід врахувати ту обставину, що серйозні, довгі, монологічні доповіді не найкращим чином сприймаються великою і дещо різноспрямованою аудиторією.

Вважаю за доцільне доповнити розповідь про пленарне засідання описом ще двох доповідей, що були заплановані як пленарні, проте не були озвучені. Авторка першої з них, доктор педагогічних наук, професор Львівського національного університету імені Івана Франка та Західно-Мічиганського університету США Тетяна Кошманова, не змогла прибути на конференцію особисто. Проте текст її доповіді «Нео-прагматизм як сучасна філософія американської освіти?» увійшов у збірку матеріалів конференції і видається мені цікавим для коментування. Справа в тому, що пані Кошманова (чи не єдина з усіх учасників!) запропонувала розглянути феномен сучасної американської філософії освіти під кутом зору оригінального, «нео-прагматичного» підходу — як ринковий продукт. Крім того (а може, це і є причиною вищезгаданого підходу?), авторка має величезний власний досвід викладання в американських університетах, «занурення» в американську систему підготовки педагогічних кадрів, у практичну філософію освіти. (На конференції було, зокрема, презентовано новий навчальний посібник за редакцією Т. Кошманової для студентів педагогічних спеціальностей «Педагогіка для громадянського суспільства» [5]). Варто зазначити, що стаття для конференції є глибокою, ґрунтовною, читати її цікаво. Особливо привертає увагу долучене до тексту інтерв'ю авторки із професором Полом Фарбером, одним із експертів в американській філософії освіти.

Які ж головні висновки цієї, безперечно, дискусійної доповіді? Сучасна філософія освіти США, на думку Т. Кошманової, «постійно оновлюється під впливом не лише жорсткого суспільного контролю за її якістю, але й активними імміграційними процесами, які, у поєднанні з тиском освітніх споживачів, змушують організаторів освіти постійно розробляти гнучку теорію і практику навчання на засадах задоволення попиту вибагливого ринку» [1, 96]. З погляду освітян, «філософія американської освіти — явище досить химерне та невиразне» [там само], хоча спеціалісти можуть легко відрефлексувати в ній ідеї прагматизму, постмодернізму чи соціал-конструктивізму.

Загальний висновок авторки звучить досить парадоксально: «Коли йдеться за сутність пізнання, то, з погляду американців, ця сутність ґрунтується не на культурних засадах, а залежить передусім від особливостей когнітивних процесів особистості. Ключовим моментом пізнання є розуміння цього процесу як явища, що відбувається природно й базується на ідеї здобуття власного досвіду» [там само]. Таким чином, повністю знецінюється роль філософії, а на перший план виходить так звана «особиста філософія освіти» — на жаль, не зовсім зрозуміло, яким чином «особиста філософія» як суб'єктивний досвід чи вибір викладача співвідноситься із філософією як формою світогляду.

Наостанку хочу зазначити, що у випадку проаналізованої доповіді ми зустрічаємося, як здається, з «типово американським баченням» філософії освіти — як чогось, у чому насправді мало філософії (у панівному в Україні розумінні — як мета-теорії, форми знання про універсалії), проте багато власне освіти та відповідного емпіричного досвіду. Ось вона, наочність прагматизму...

Ще одна з незвучених, на жаль, пленарних доповідей належить перу Віктора Громого, ректації якого на фоні проректорів та професорів звучать децю незвично: Заслужений учитель України. Проте й цей текст заслуговує на неабияку увагу — не тільки тому, що написав його «практик» і автор цікавої, майже єдиної в Україні, монографії з порівняльної педагогіки [6], і не лише тому, що написано яскраво і з неабияким смаком. У доповіді «На шляху до меташколи: філософські засади й освітні реалії в Україні та США» В. Громовий намагається проаналізувати трансформаційні процеси, що відбуваються по обидва боки Атлантичного океану: «І Америка, і Україна вступили у фінальну стадію боротьби двох принципово відмінних систем освіти: авторитарної і демократичної» [1, 36].

Ключове поняття цієї доповіді, — ідея меташколи, сутність якої виражається терміном «революція у навчанні»: потрібно не модернізувати школу, а «споруджувати щось поза нею — назвемо це меташколою». Протиставлення «стара школа» — «нова школа» описується автором через характеристики освітніх систем Я. Коменського («стара») та Д. Дьюї («нова»). В. Громовий наголошує, що порівнювати американську та українську школи важко і, можливо, некоректно. Проте «авангардна педагогічна практика обох країн підтверджує існування загальної закономірності розвитку педагогічних систем — їх рух у напрямку до побудови меташколи нового тисячоліття» [1, 38].

Секційні засідання

Як згадувалося раніше, далі конференція працювала в режимі секцій: їх було три, і називалися вони так:

Філософія та освіта: потреба трансформаційних інновацій.

Прагматичний, мультикультурний та гендерний виміри сучасної освіти.

Місія критичного мислення і громадянської освіти в сучасній українській освіті.

Перша і третя секції мали по одному центральному тематичному стрижню (інноваційність та, відповідно, критичне мислення — громадянська освіта), друга — цілих три: прагматизм, мультикультуралізм та гендерний підхід. Особливо варто відзначити стратегічну мудрість організаторів конференції, які не пішли простішим шляхом «відсікання» побічних тем заради зосеред-

ження на темах головних. Залишаючи тематику доповідей максимально урізноманітненою (і контролюючи лише рівень науковості текстів), оргкомітет досягнув іншої, на мій погляд, набагато цікавішої мети — складення найбільш повного «мозаїчного» бачення феномену під назвою «американська філософія освіти». Чи досягнуто цієї мети — справа інша, про це буде далі, але вже задум вартий щирого схвалення.

Щодо секційних виступів учасників та учасниць і опублікованих ними статей — нижче наведено короткий їх огляд, згрупований за секціями.

Секція 1. Філософія і освіта: потреба трансформаційних інновацій (модератори: В. Д. Титов, О. П. Дем'ячук, Б. П. Будзан)

Тема інноваційних змін, трансформацій освіти — провідна ідея, навколо якої гуртуються учасники цієї секції. Деякі з виступів мають виражений історико-філософський та філософсько-методологічний характер: наприклад, Ольги Мисечко «Філософія конструктивізму в її відношенні до змісту і процесу сучасної професійної підготовки вчителя в Україні», Олексія Панича «Американська вища освіта як «практична філософія»: світоглядний сенс і культурні обмеження», Сергія Шейка «Початки реконструкції філософії освіти від Гегеля до Дьюї (теоретико-методологічний аналіз)». Інші — аналізують філософське підґрунтя освітніх практик щодо певних галузей освіти чи знання: управління (доповідь Єлизавети Подольської «Американська освіта як лідер в організації процесу навчання управлінських кадрів»), юридичної освіти (аналіз Володимира Титова «Філософські підстави юридичної освіти в США»), менеджменту (доповідь Ірини Шавкун «Північноамериканська модель менеджмент-освіти: здобутки та проблеми»).

Гостро проблемними були виступи Петра Матвієнка «Освіта: формування структури чи розвиток функцій?» та Юрія Рарога «Про деякі парадокси вищої школи США». Так, Ю. Рарог доводить, що парадокси є системним явищем, притаманним американській вищій школі, тому й наслідки її розвитку (та експлікації її досвіду на український ґрунт) неоднозначні.

Вражає злободенністю доповідь Михайла Жука та Ігоря Медведєва «Українська освіта після «помаранчевої» революції: потреба трансформаційних інновацій в розроблянні та реалізації сучасних стратегій життєвого успіху», в якій особлива увага приділяється такому аспекту американського досвіду, як створення сучасної системи працевлаштування випускників університетів.

У цілому складається враження, що перша секція була найбільш практично-зорієнтованою, адже її учасникам найважливіше було знайти практичні імплікації американської теорії та практики в українську сьогоденну дійсність. А от чи вдалось це зробити — зовсім інша тема.

Секція 2. Прагматичний, мультикультурний та гендерний виміри сучасної освіти (модератори: І. О. Радіонова, Н. Б. Вяткіна, С. Ф. Клепко).

«Прагматичний вимір» філософії освіти був представлений доповіддю Наталії Вяткіної «Американська філософія прагматизму: витоки і цінності», де робиться спроба реконструювати теоретичні побудови прагматизму щодо теорії істини, знання і життєвих цінностей і спроектувати їх на сучасну філософію освіти. Виступ Н. Вяткіної викликав збаву дискусію, пов'язану,

зокрема, з питанням «дистанції», «дистанціювання» як філософської метафори, що змальовує різні — американський та український — типи ментальності.

«Мультикультурний вимір» сучасної освіти аналізували двоє учасників — Зоя Гриценко («Мультикультурний дискурс в американській філософії освіти») та Олексієм Карамановим («Ідея мультикультуралізму у процесі демократизації освіти в Україні»). У цьому разі, якщо З. Гриценко говорить про можливості використання досвіду впровадження ліберальних філософських ідей мультикультуралізму в освітній системі України, то О. Караманов теоретично обґрунтовує велике значення мультикультуралізму для формування демократичних цінностей та етнічної толерантності в Україні.

Почасти проблеми мультикультурності були порушені у виступі Сергія Курбатова. Аналізуючи й порівнюючи найновіші американські, російські та українські підручники із соціології, доповідач досліджує фундаментальні культурно-світоглядні підходи та відповідні освітні парадигми (доповідь «Розуміння культури крізь призму підручника з соціології: спроба компаративного аналізу»).

Для мене особисто найцікавішим виявився третій «блок» проблем цієї секції, пов'язаний із гендерним виміром освіти. І не лише тому, що він був представлений найбільшою кількістю доповідей. І не тільки тому, що мій власний виступ стосується саме гендерної тематики в освіті. А ще й тому, що, за словами моєї колеги Аліси Толстокорової, ми практично вперше зустрілися із ситуацією, коли гендерна тема виноситься в назву секції Всеукраїнської науково-практичної конференції з філософії освіти. Я певна, що така яскрава ознака упровадження, офіційного «входження» гендерних досліджень в суто академічний простір стало наслідком багаторічної діяльності української гендерної спільноти. Показово також, що три «гендерні» доповіді були виголошені представницями гендерних дослідницьких центрів із різних регіонів України — львів'янку, киянку, харків'янку — і висвітлювали різні аспекти гендерно-освітньої проблематики.

Так, Наталія Горук розглянула основні теоретико-методологічні засади неформальної освіти жінок у Північній Америці. Серед них виокремлено прогресивну, гуманістичну, критичну та феміністичну педагогіку як такі, що мали найвагоміший вплив на становлення і розвиток американської неформальної освіти жінок та дорослих. У доповіді національного експерта з гендерних питань Аліси Толстокорової «Вплив жіночого руху на філософію вищої освіти: західний досвід та українські перспективи» був проаналізований когнітивний, аксіологічний та політичний вплив жіночого руху на становлення філософії американської освіти, було запропоновано науково-методичні засади для розроблення стратегій і соціальних технологій інтеграції гендерного чинника в систему української (зокрема, вищої) освіти. Ольга Плахотнік запропонувала презентацію на тему «Гендерний вимір сучасної освіти: здобутки американських феміністсько-педагогічних студій», де прагнула показати, що дане поле досліджень постає прикладом комплементарного використання різних концептуальних філософських побудов для розкриття гендерної проблематики освіти, проаналізувала наявні в сучасній освіті відкриті й при-

ховані дискримінаційні (зокрема, «сексистські») практики, перспективи їх деконструкції.

Варто зазначити, що виступи «гендерної складової» секції викликали пожвавлену реакцію аудиторії, запитання та заперечення. Очевидно, ця тема є досить актуальною для сучасної освітньої теорії і практики.

Особливе місце в роботі секції посідають ще дві доповіді — Миколи Гаврилова «Суб'єктний зміст об'єкта педагогічного впливу в американській системі освіти» та Сергія Клепка «Пошук пісочниці як таємниці американської філософії освіти». На мій погляд, їх об'єднує, говорячи античною мовою, суто космологічний підхід — пошуки «першопочатку» американської філософії освіти, того самого *ово*, від якого все починається і чим все зумовлюється. За словами М. Гаврилова, саме «суб'єктно-суб'єктні» відносини в освітньому просторі становлять початкову, онтологічну сутність американської філософії освіти.

Яскравий, сповнений цікавих метафор та ілюстрацій виступ С. Клепка розкриває ще одну онтологічну грань досліджуваного феномену: американська філософія освіти може бути розглянута як «прихований параметр українських дискусій і протиотрута щодо позитивістського устрою української освітньої системи, як гарантоване продовження розвитку освітньої думки і педагогічної практики» [1, 67]. Також цікавою видається принципова філософська позиція автора щодо «відправних точок» української філософії освіти — «поворот до повсякденності і розробка ефективних способів представлення знання».

Учасникам цієї секції велося, мабуть, найважче — надто вже різними були їх теми, подекуди — провокаційними, часто — дискусійними. Дуже шкода, що часу для плідних дискусій, як завжди, не вистачило...

Секція 3. Місія критичного мислення і громадянської освіти в сучасній українській освіті (модератори: О. В. Тягло та І. М. Соломадін)

Ось кому вистачило часу і на доповіді, і на дискусії, так це учасникам третьої секції: це той випадок, коли недолік — не всі учасники цієї секції змогли прийти на конференцію — стає перевагою; модератори зазначають, що працювати було легко, приємно, вистачило часу й на виступи, і на обговорення. Тематично доповіді третьої секції групуються навколо філософських рефлексій історії (Алла Ковальова, «Принцип суспільності у викладанні історії: Джон Дьюї і сучасна українська практика»), громадянської освіти (Валерій Дубровський, «Філософія стандартів для громадянської освіти в США» та Лариса Пономаренко «Ментальність, ядерні цінності та філософія освіти в Україні і США»), демократичних цінностей (Людмила Рижак, «Філософський дискурс демократичних засад американської освіти»), націєтворення (Вікторія Калюжна, Леонід Ваховський, «Філософія освіти США як чинник становлення та розвитку американської нації в епоху Просвітництва»), філософських освітніх практик (Лілія Українець, «Освітні практики М. Ліпмана в контексті філософії дитинства»).

Особливу зацікавленість викликали доповіді двох «практиків» — вчителя і перекладача. (Слід зазначити, що переважну більшість учасників конференції становили все ж «теоретики» — вчені, дослідники, практичний досвід яких, як правило, обмежений вищою освітою). Виступ Ігора Соломадіна (керівника

лабораторії гуманітарної освіти «Школа діалогу культур» гімназії «ОЧАГ», м. Харків) «Діалог в освіті, освіта як діалог» був сконцентрований навколо важливої освітньо-філософської проблеми — діалогу. Автор проаналізував оригінальний підхід до проблеми діалогу в сучасній освіті та розуміння освіти як діалогу в роботі відомого американського філософа освіти Ніколаса Бурбулеса (Nicholas Burbules) «Діалог у навчанні. Теорія та практика», подав власний прогноз щодо перспектив поширювання практики діалогу в сучасній освіті та суспільній практиці.

Перекладач Андрій Станіславський розглянув іншу, не менш практичну проблему — «Письмовий виклад: американські підручники у контексті пострадянської вищої школи». Доповідач наголосив, що саме американські навчальні посібники з культури мови мають слугувати методологічними моделями для розробників вітчизняних підручників, сприяти тим самим поступовому введенню курсу письмового викладу в українських вищих навчальних закладах.

Заключне слово

Які ж остаточні враження лишилися в мене від конференції? Якщо скористатися старою філософською ідеєю про діалектику форми і змісту, то з цього погляду все виглядає бездоганно. Дійсно, актуальність і дискусійність теми набули якнайвдалішого втілення у формі: певна, що у полтавських організаторів можна і треба вчитися тому, як проводити хороші конференції.

Але якщо проаналізувати, наскільки вдалося досягти поставленої організаторами мети — нагадаю, йшлося, наприклад, про «з'ясування сутності феномену американської філософії освіти» — то мені здається, що ця АФО, так само як кантівська «річ в собі», явила нам лише набір модусів чи то проєкцій, так і не відкривши своєї суті. Усвідомлюю, що можу бути звинувачена у зловживанні класично-раціональним філософуванням — мовляв, чи доречно це у ХХІ сторіччі, що оперує переважно постмодерними категоріями? Так, постмодерну «мозаїку» поглядів на вказану тему ми отримали, проте до сутності майже не наблизились... А може, наше філософське око вже стало постмодерно-мозаїчним? Як у рака, наприклад?

Маю ще одне можливе пояснення нашої невдачі — ми так і не віднайшли тої точки (тої методологічної висхідної позиції), з якої феномен АФО виглядав би максимально повно, випукло й об'ємно. Питання — а чи існує така позиція потенційно, у принципі?

Експлуатуючи вже не раз згадану метафору ока, можна також інтерпретувати наслідки конференції як отриману сукупність дослідницьких поглядів — але з використанням різної оптики. Образно кажучи, хтось дивився зблизька, хтось — здалеку, один у мікроскоп, другий — у телескоп, а третій — взагалі через «чарівні окуляри». Тому й маємо те, що маємо — тобто матеріал, який дає сукупність розрізнених фрагментів, проте не дає однієї цілісної картини.

Конференція вочевидь засвідчила, що українські дослідники не так широко, як хотілося б, використовують багату джерельну базу американської

філософії освіти, стежать за сучасними дослідженнями фахівців із США. Крім причин суб'єктивного характеру (мотиваційних, лінгвістичних чи технологічних) цьому великою мірою перешкоджають усталені форми наукової роботи в Україні. Деякі виступи й опубліковані статті ще не завжди відповідають принципам академічної незалежності, критичності щодо інших досліджень, адекватності в оцінці освітніх реалій (щодо останнього: на жаль українські дослідники схильні впадати у крайнощі, оцінюючи вітчизняну чи американську освіту — або відчай, або ейфорію). Тому, за словами організаторів, виникли певні труднощі з відбором декількох статей для публікації в журналі «Educational Theory» відповідно пропозиції його головного редактора проф. Н. Бурбулеса. У надісланих до конференції багатьох працях було б бажано бачити, яку мету ставить перед собою дослідник, які методи аналізу застосовує, і що, нарешті, автор пропонує конструктивного для української системи освіти взагалі чи певного її сектора.

Ще одна мета конференції, що, на жаль, не наблизилась до втілення — створення професійної асоціації дослідників з філософії освіти. Я певна у необхідності подібного об'єднання, бачу, як ті ж самі «піддослідні» американські колеги виграють від членства в асоціаціях, але не побачила такої ж упевненості у своїх колег. А може, це теж наслідок вже названої мозаїчності зору?

Проте варто згадати й безумовно позитивний наслідок: донедавна діяльність дослідників філософії освіти в Україні була розрізнена. Відтепер вони знають один одного і зможуть надалі координувати свою діяльність з поширення серед українських освітян адекватних уявлень про американську філософію освіти. Розпочату в Полтаві дискусію вони можуть продовжити у новоствореній неформальній асоціації «Американська філософія освіти очима українських дослідників» у формі постійнодіючої електронної мережі (http://groups.yahoo.com/group/aphedukr_group/).

На жаль, не дійшли до вирішення ще одного продекларованого організаторами питання — про зміст і стратегію тренінгів з американської філософії освіти. Філософи (знову) зайняли трохи снобістську позицію експертів та критиканів, а вчителям і викладачам ВНЗ (знову) доведеться відкривати свої «Америку» в окремо взятих осередках... Я насправді усвідомлюю, яка глибока і загальна названа проблема, однак у її вирішенні хоч на один крок щось має бути зроблено.

Моїм останнім негативним враженням можна назвати брак дискусійної культури у деяких учасників конференції. На жаль, демократично-ліберальний, нетоталітарний дух Америки (як ідеї, звичайно) так і не встановився у хронотопі конференції (один із учасників навіть поскаржився мені: «Я ніколи не був в Америці. І я гадав, що конференція з такою назвою має бути американською за духом... Але помилився»). Навіть ті з нас, хто точно бував у США, не змогли подекуди відмовитися від монологу, повчання, а також небажання слухати інших...

Проте найостаннішим моїм словом буде — вдячність. Полтавські колеги взялися за справу складну й важку. І я навіть трохи ніяковію за вищенаведену критику, бо вона, звичайно, не має зачіпати безпосередньо організаторів: вони виклалися стовідсотково. Я критикую себе і своїх колег — а може,

сучасну культуру і філософію? Саме тому, я вважаю, розмова про американську філософію освіти не повинна перерватися, і конференції на цю тему потрібно проводити й надалі.

...Може й справді, колись ми житимемо «як вони»? І нашу освіту цінуватимуть так само, як американську?...

Література:

1. *Американська філософія освіти очима українських дослідників. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції 22 грудня 2005 р.* — Полтава: ПОІППО, 2005. — 281 с.
2. *Радіонова І. О.* Сучасна американська філософія освіти та виховання: тематичні поля та парадигмально-концептуальні побудови / Харківський держ. педагогічний ун-т ім. Г. С. Сковороди. — Х.: ХДПУ, 2000. — 206 с.
3. *Тягло А. В., Воропай Т. С.* Критическое мышление. Проблема мирового образования XXI века. — Харьков: Университет внутренних дел, 1999. — 285 с.
4. *Романенко М. І.* Соціальні та парадигмально-когнітивні детермінанти розвитку сучасної освіти. — Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософських наук за спеціальністю 09.00.10 — філософія освіти. Дніпропетровський національний університет. Дніпропетровськ, 2003.
5. *Кошманова Т., Брас Л., Голм Г., Нейшинз Джонсон Л., Равчина Т., Рао Ш.* Педагогіка для громадянського суспільства: навчальний посібник для студентів педагогічних спеціальностей/ За ред. Т. С. Кошманової. — Львів: Видавничий Центр Львівського національного університету імені І. Франка, 2005. — 382 с.
6. *Громовий Віктор.* Школа, школа... — К.: «Плеяди», 2004. — 400 с.

Ольга Плахотник. Мозаичность видения или неудачная оптика? (рефлексии по поводу Всеукраинской научно-практической конференции «Американская философия образования глазами украинских исследователей»)

В статье рассматривается характер понимания и осмысления украинскими исследователями феномена американской философии образования по итогам Всеукраинской научно-практической конференции, которая состоялась в декабре 2005 г. в Полтаве. Доказывается актуальность исследования данного поля философии образования, определяются особенности подходов к анализу прогрессивных наработок и слабых мест американского образования в философской дискуссии.

Olga Plakhotnik. The Mosaic Seeing or Inadequate Optics? (reflections about the all-Ukrainian conference «American Philosophy of Education from the Ukrainian Researchers Point of View»)

This paper considers how Ukrainian researchers have understood and evaluated the American philosophy of education's phenomenon — according to the materials of all-Ukrainian conference on 22nd of December, 2005 in Poltava. The topicality of this field of philosophy of education's research is proved, the features of approaches to analysis of the strong and weak points of American education are determined and philosophically discussed.